

«ΚΥΑΜΩΝ ΑΠΟ»

Τὸ «κυάμων ἄπο» ἀπεδόθη εἰς τὸν Πυθαγόραν ἐξ ἀναγραφῆς ὑπὸ τοῦ βιογράφου του Πορφυρίου (230 - 300 μ.Χ.) ἀποσπάσματος τοῦ Καλλιμάχου, εἰς ἔκδοσιν τῶν Προσωκρατικῶν σφζομένων ἀποσπασμάτων τοῦ Πυθαγόρου τὸ πρῶτον ὑπὸ Η. Diels, τὰ ὁποῖα μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Βερολίνου 1903 ἐξεδόθησαν εἰς ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις μέχρι καὶ τοῦ 1964.

Τὸ ἀπόσπασμα ἔχει ὡς ἀκολουθῶς:

«Ex hac opinione Callimachus poeta scripsit (fr. 128) καὶ κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχειν, ἀνιῶντος ἔδεστοῦ κἀγώ, Πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε λέγω» (Herman Diels, *Fragmente der Vorsokratiker* I σ. 101).

Ἡ Πυθαγόρειος ἀποχὴ κυάμων ἀνεγράφη ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Γελλίου IV II, I (ἐνθ. ἀνωτ.): «Opinio vetus falsa occupavit et convaluit Pythagoram philosophum non existivisse *en* (sic) animalibus (ἐκδ. 1903) (existivisse ex animalibus (sic!) ἄλλα ἐκδόσεις: 1954) item abstinuisse *fabulo* quem Graeci κυάμον (sic) appellant».

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Γέλλιος ὑπὸ ἀρίθμησιν 4 ἀναγράφει πληροφορίαν τοῦ διακεκριμένου εἰς τὰ γράμματα μουσικοῦ Ἀριστοξένου, ἀκροατοῦ καὶ τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους «in libro quem de Pythagora reliquit, nullo saepius legumento Pythagoram dicit usum quam fabis, quoniam in cibus et subduceret sensim alvum et levigaret. (Τουτέστιν τὸ legumentum ἢ legumen, inis = ὄσπριον ἢ κύαμος εἶναι καθαρκτικὸν καὶ ἐλαφρυντικόν). Τὰ ἀνωτέρω πιστοποιεῖ ἡ παράγραφος 5. verba ipsa Aristoxeni (fr. 7 FHG II 273) subscripsi. Πυθαγόρας δὲ τῶν ὄσπριων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασεν· λειαντικὸν τε γὰρ εἶναι καὶ διαχωρητικόν· διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ».

Ὁ κύαμος ἀνήκει εἰς τὰ ψυχανθῆ (= ἔλλοβόκαρπα) ὄμ. papilionaceae ἢ σταυρανθῆ (cruciferae). Εἶναι γνωστὸς ἐκ τῆς λιθίνης ἐποχῆς περιβάλλεται δὲ κατὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἄνθους εἰς καρπὸν διὰ καρποφορίου μονοχώρου (τοῦ χέδροπος), ἐσωκλειόντος πλεῖστα σπέρματα ἀπεστρογγυλωμένα ἢ νεφροειδῆ. Καλεῖται κουκί, τό, μεσν. κουκίν (* κοκκ -ιον ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. κόκκος). Οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὸν Πυθαγόραν ἔχουν ὑπ' ὄψιν ὄχι μόνον τὸν βίον τοῦ Πυθαγόρου ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν τοῦ 6 αἰ. π.Χ., τὰς μετακινήσεις του ἐκ τῆς γενετείρας του Σάμου (580-508 μ.Χ.) εἰς Αἴγυπτον, Χαλδαίους, μετὰ τοῦ Ἐπιμενίδου δὲ εἰς τὸ Ἴδαϊον ἄντρον τῆς Κρήτης. Ἔσχεν ὁμοίως ἐπιδράσεις ἐκ τοῦ Ἑβραϊσμοῦ.

Τὸ ±531 διὰ τὴν ἀποφυγὴν τὴν τυραννίαν τοῦ Πολυκράτους μετέβη καὶ παρέμεινεν εἰς Κρότωνα ἀκόμη καὶ ὅτε ὁ Κρότων κατελήφθη ὑπὸ τῆς Συβάριδος. Γνωρίζομεν ὡσαύτως τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς Μέγαρα. Ὁ θάνατος εἶδεν τὸν Πυθαγόραν εἰς Μεταπόντιον, ὅπου εἶχεν ἀποσυρθῆ λόγῳ συνωμοσίας.

Ἐκ τοῦ Διογένης Λαερτίου μανθάνομεν ὅτι ἡ οἰκία τοῦ Μίλωνος εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τινος μὴ γενομένου δεκτοῦ εἰς τὸν κύκλον τῶν Πυθαγορείων. «Τινὲς δ' αὐτοὺς τοὺς Κροτωνιάτας τοῦτο πρᾶξαι, τυραννίδος ἐπίθεσιν εὐλαβουμένους». Ὁ Πυθαγόρας συνελήφθη «καὶ πρὸς τινι χωρίῳ γενόμενος πλήρει

(sic!) κυάμων αὐτόθι ἔστη εἰπών, ἄλῶναι μᾶλλον ἢ πατῆσαι· ἀναιρεθῆναι δὲ κρεῖττον ἢ λαλῆσαι». Κατεσφάγη δὲ ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν διωκόντων αὐτόν. Διογ. Λαέρτ. βιβλ. VIII 39-40 (εἰς *Fragmenta philosophorum graecorum* τόμ. II, III, IV, XI de Pythagora ejusque discipulis et successoribus (I-LXIV).

Ἐπίσπασμά τι ἀναφερόμενον ἀορίστως ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου V.P.7,6 ἢ 14 (Fr.d.Vors. σελ. 29,9) *prima vista* πρέπει μᾶλλον νὰ ἐρμηνευθῆ ὅτι ὁ Πυθαγόρας ἐνδιητάτο διὰ μικροσκοπικῶν χοιριδίων καὶ τρυφερωτέρων ἐριφίων κατὰ μνεϊαν τοῦ Ἄριστοξένου. Ὁ Πυθαγόρας εἶχεν ἐπιδράσεις καὶ ἐκ τοῦ Ἑβραϊσμοῦ, ὅστις ἀπαγορεύει τὴν βρώσιν χοιρείου κρέατος. Τοῦτο εἶναι ἐπιχείρημα ὑπὲρ ἐτέρας ἐρμηνείας τοῦ ἔδαφιου. Πάντως ἐὰν μεταφράσωμεν τὸ *porculus* ὡς ἔντομον, ἦτοι *γρύλλον*, ὡς τὸ ἀναφέρουν τὰ Λατινοελληνικά λεξικά Οὐλερίχου - Κουμανούδη καὶ Σιδέρη ἴσως εἶναι λέξεις πλασθεῖσαι ἐκ τοῦ ἡχου τῆς φωνῆς ἦτοι γρυλλισμοῦ τοῦ χοίρου. Εἶναι τὸ μόνον ἐδάφιον τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ συσχετισθῆ πρὸς ἐγκατοίκησιν ἐντὸς τῶν κυάμων ἐντόμων «*porculus quoque minusculis et haedis tenerioribus* (μήπως «*Tenebrimus*»;) *victitasse, idem Aristoxenus refert. 7 quam rem videtur cognovisse e Xenophilo Pythagorico familiari suo et ex quibusdam aliis natu maioribus qui ab aetate Pythagorae haud tantum aberant.*

Πλὴν τῆς ἀντλήσεως στοιχείων ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ Πυθαγόρου διὰ νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὴν ἀποχὴν κυάμων ἀρνούμεθα ἐπιχειρήματα καὶ ἐξ ἐτέρας χρήσεως τῶν κυάμων ἐκτὸς τῆς βρώσεως. Ἐκ τοῦ δημοσίου βίου τῶν ἀρχαίων παρεδόθη ψηφοφορία οὐχὶ μόνον διὰ τῆς ἀναγραφῆς τῶν καταψηφιζομένων προσώπων ἐπὶ ὀστράκων. Ἐκλογὴ διεξήγετο καὶ διὰ τῶν κυάμων «κοκκίων» ὡς ψήφων ριπτομένων εἰς τὰς ἐκλογικὰς κάλπας, οἱ ὁποῖοι ἐξῶσαν λαβὴν εἰς τὰς ἐκφράσεις *κυαμεύειν* ἀντὶ διὰ κλήρου ἐκλέγειν, ἀπὸ *κυάμου λαχεῖν* ἢ ἀπὸ *κυάμου βουλή* (= διὰ κλήρου ἦτοι κυάμων ἐκλεγομένη) *κυαμευτὸς* ἦτοι κληρωτὸς καὶ τὸ ἐπίθετον τοῦ Δήμου *κυαμοτρῶξ*, ἀκρόχολος εἰς Ἄριστοφάνους Ἰππῆς, στ. 41 καὶ Λυσιστράτην στ. 537/690 δηλ. ὁ τρώγων δλους τοὺς κυάμους διὰ νὰ ἐπικρατήσῃ.

Ἐπομένως δὲν εἶναι δυνατόν τὸ «κυάμων ἄπο» νὰ ἔχη σχέσειν μὲ μετεμψύχωσιν, διότι μία τοιαύτη ἀπαγόρευσις, θὰ περιελάμβανε δλα τὰ ζερζαβάτια (τουρκ. *Zerzavat*) ὡς μπιζέλια (τὸ ἰταλ. *Pis-ello* ὑποκορ. τοῦ λατιν. *Pisum* (ἔλλ. *πίσον*) J. Psychari *ét. phil. néo - gr. LXXIV, 166*)· φασόλι τό, μεσν. φασόλιν (φασιόλ-ιον, ὑποκορ. τοῦ μεταγν. φασήολος < ἀρχ. φάσηλος < λατιν. *phaselus*, οὐμβρικῆς ἀρχῆς (V. Pisani *στά rendiconti accad. lincei* 6, 184 κ. ἐξ.). Πβ. φασούλι, ἀρακάς ὁ ἀρχ. ἄρακος, Ν. Π. Ἄνδριώτη, Ἐτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, Θεσ/νίκη 1971 φακῆν (*lens esculenta*) φάβαν (*faba vulgaris*, ἐρέβινθον (*cicer*) γάλινθον, λέβινθον, ράβινθον, ἰάλιον = ἐρέβινθον ἢ τὴν θάλασσαν Κρήτες, Ἡσύχιος.

Συγκεφαλαιοῦντες, εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου ἰδρυθεῖσαν θρησκευτικὴν κοινωvίαν μὲ τὴν σύστασιν ἀγνότητος βίου καὶ αὐτοελέγχου εἶναι εὐλογοφανὲς νὰ συνιστᾶτο ἀποχὴ τῆς ψηφοφορίας. Οἱ χριστιανοὶ ἱερεῖς μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων ἀφίσταντο τῆς ἀστικῆς κάλπης. Ἐνταῦθα ἴσως πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ ἡ ἀρχὴ τῆς προτροπῆς τῶν Πυθαγορείων «κυάμων ἄπο». Ἐπίσης προτεινομεν τὴν διόρθωσιν τοῦ «κυάμου» ὡς παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Γελλίου ἀντὶ *fabulo* εἰς *fabula* ὑποκοριστικὸν τοῦ *faba*.

Βιβλιογραφία:

(H. Diels, Kranz, *Fragmente der Vorsokratiker* 101 και 96-105 ιδ. και RE τ. 221 σ. 275 21) *Porphyrios* / RE τ. 241 σελ. 171 ἄρθ. *Pythagoras* / Oxford classical dictionary, Oxford 1970, 903 ἄρθρ. *Pythagoras*. Ν. Π. Ἀνδριώτη. Ἐτυμ. Λεξικὸ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς Θεσ/νίκη 1971. / Νεωτ. Ἐγκ. Λεξικόν Ἥλιος τ. II σ. 648 ἄρθρ. *Πυθαγόρας* / Καλλ. Γιαννουλίδου περ. «ΠΛΑΤΩΝ» ΙΘ / 1967 σ. 221 / Καλλ. Γιαννουλίδου, Ἰάλιον Ἐαλοῦ Γαλανθίς. Ἀθῆναι 1957.

RÉSUMÉ

On propose ici une signification nouvelle de la fameuse sentence de Pythagoras «κύμων ἄπο».

ΑΡΧΑΙΟΤΡΟΠΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

Φιλοκτήτης

Δός μοι, πολύτλας τλημοσύνης τι σῆς,
 δός καρτερῆσαι μ' οὐκέτ' ἀνασχετά,
 σὺ τραυματισθεὶς οἶος ἔξῃς
 ἔκθετος ἐν σπιλάδεσσι Λήμνου.

Οὐκ εἰκάσω σοι δυστυχίαν ἐμοῦ,
 ᾧ τόσσα δαίμων ᾤπασεν ἡδέα,
 Καὶ νῦν χάρις φίλης γυναικός
 εὖ θεραπευόμενον μ' ἰαίνει.

Τούτῳ δὲ σου πέφυκ' ἀτυχέστερος,
 οὐ μὴ Μαχάων ζῶντα μ' ἰάσεται,
 γέρων ἀνωφελῆς μένομ' ἄν,
 πρὶν διαβῶ πανακῆ θύρετρα.

W. Kuchenmüller

Stuttgart